

"É-MAGYARORSZÁGI FELSŐ KRÉTA KÉPZŐDMÉNYEK PALYNOLOGIAI VIZSGÁLATA"

Sieglné Farkas Ágnes^x

A magyarországi szenon képződmények közül a legteljesebb kifejlődésű a Dunántúli Középhegységi rétegsor, ahol a felső kréta redukciós üledék-képződési ciklus a pregosauí-subhercyni orogén fázis után, többnyire felső triász karsztosodott térszínen, a felső szantoniban kezdődött meg és a maasrichti felső szakaszán fejeződött be.

Ezt az időszakot a palynosztratigrafia 8 dominancia zónába és 8 dominancia subzónába sorolta. (Góczán F.: 1964, 1973, Siegl-Farkas Á.: 1983, 1986, 1989, Góczán F. - Siegl-Farkas Á.: 1990).

A Dunántúli Középhegység egyes területein a redukciós szenon képződmények fekéjét képező triász alaphegység karsztos mélyedéseiben lerakódott bauxit kőzetek a szenon szárazföldi üledékképződési szakaszáról tanúskodnak.

A szenon transzgressziós rétegsor képződményei a különböző korú bauxitok fekéjét és fedőjét képezhetik.

I. Triász-szenon képződmények közötti bauxit szintek

Az autochton-parautochton típusú Nagytárkányi Bauxit Formáció fedőképződményét az Ajkai Kőszén-, a Csehbányai-, a Jákói Márqa és az Ugodi Mészke Formáció adhatja (Császár et al 1990).

A Halimbai Bauxit Formáció részben a Nagytárkányi áthalmazott terméke, fedője az Ajkai Kőszén Formáció.

A Kozmatagi Formáció összetételében is részt vesz a Nagytárkányi Formáció bauxitanyaga az áthalmazott feküdolomittal. A fedőt az Ajkai Kőszén-, a Jákói Márqa - ill. az Ugodi Mészke Formáció adja. A felsoroltak alapján

x

Magyar Állami Földtani Intézet, 1143 Budapest, Népstadion út 14.

azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a triász-szenon bauxit szintek esetében a fedő a szenon transzgressziós rétegsor bármelyik képződménye lehet, kivéve a Polányi Marga Formációt.

A fedőképződmények palynozónákba sorolásával megkapjuk a bauxit lefedődésének pontos korát.

A középhegységi kőszénkutatásnak köszönhetően, a leggyakoribb bauxitfedő képződmények palynologiailag a legismertebbek és palynosztratigrafiailag a legfeldolgozottabbak. (1. ábra).

Az Ajkai Kőszén Formáció, a Csehbányai Formáció és a Jákói Marga Formáció képződményei legnagyobb részét az alsó kampáni idején rakódtak le, amely időszakot a palynologia 6 szubzónára osztott. A szenon fedős bauxitok esetében legnagyobb valószínűséggel az a bauxit képződmény őrződött meg leginkább, amely az alsó kampani zaklinskaiaeglobosus illetve a Hungaropollis dominancia zónák idejének képződményei fedtek le.

Azok a bauxitok, amelyek a felső kampáni trianguláris-spatiosus vagy a bajtayi-lenneri assemblage zónák idején lerakódott formációk kőzetanyagával fedődtek le, denudáció áldozatául eshettek. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a legidősebb, felső szantoni Oculopollis-Complexiopollis dominancia zóna képződményei ezidáig mint "bauxitfedő" nem fordultak elő.

II. Szenon-eocén képződmények közötti bauxitszint

A szenon-eocén közti szintnek a fekéjét az Ugodi Mészke Formáció adja.

Ahhoz, hogy a felső kampáni triangularis-spatiosus ill. bajtayi-lenneri assemblage zónákba sorolt Ugodi Mészke Formáció bauxitfeküként jöhessen számításba, az alsó maasrichti Pseudopapillopollis - Semiculopollis és a felső maasrichti bakonyensis-praesubhercynicus assemblage zónák idején felhalmozódott Polányi Marga Formációnak le kellett pusztulnia.

Az Ugodi Mészke Formáció a szenon képződmények között kivételes helyzetben van, mert mint bauxit fedő és feké is szerepelhet.

Óskörnyezeti következtetések

A középhegységi felső kréta bauxitok fekéjét legnagyobb részét karsztosodott felső triász képződmények alkotják.

A felső triász és a felső kréta között keletkezett képződmények lepusztulása a legnagyobb valószínűséggel a turoni és koniaci emelet idején játszódott le.

A középhegységi üledékgyűjtő területe a felső kréta idején a Normapolles növényföldrajzi provoncia mediterrán régiójába tartozott.

A cenoman végén a turoni elején, a ma már kihalt, zárvatermő Normapolles nemzetségek robbanásszerűen meghódították a trópusi-sibtrópusi éghajlatú Tethys ÉNy-i partvidékét.

A Normapolles első képviselői a középhegységi üledékgyűjtő felső szantoniba sorolt Complexiopollis - Oculopollis dominancia zóna képződéséből kerültek elő.

Azt, hogy a felső kréta korábbi szakaszán is már itt tenyészték a karsztos vidék lejtőin, az bizonyítja, hogy már az első redukciós üledékekben is tömeges előfordulásúak.

A többnyire faalakú Normapolles nemzetségek mellett a vizenyős mocsaras területeken gazdag haraszt vegetáció a jellemző, ugyanakkor nyitvatermőkkel csak ritkán találkozunk.

Míg a szárazföldön a Normapolles vezetésű vegetáció uralkodott, a kampániban érkező tengerben gazdag növényi mikroplankton asszociáció tenyésztett.

A bauxit felhalmozódásának kedvező bő csapadékú trópusi-szubtrópusi éghajlat csak a maasrichti vége felé mutat hűvösödő tendenciát.

A felső kréta bauxit formációk felhalmozódása a sporomorfákkal jól jellemezhető felső szantoni Oculopollis - Trilobosporites dominancia zóna és a felső kampáni triangularis-spatiosus assemblage zóna közötti időszakban is folytatódott.

Ez a megállapítás azt bizonyítja, hogy a paleomorfológiai adottságoknak megfelelően a középhegységi üledékgyűjtő területén, egyidőben szárazföldi és édesvízi, majd szárazföldi és tengeri üledékképződés folyt.

Ez a dolgozat egy bő rezüméje annak az előadásnak, ami a II. Paleobotanikai Ankénton hangzott el. A szerző a teljes ill. bővített szöveget a MÁFI Évi Jelentésében kívánja megjelentetni Knauer Józseffel társszerzésben. Az előadás az 1990-ben Delfi-ben (Görögország) megtartott IGCP 287 ülésén hangzott el először teljes terjedelemben angol nyelven.

- CSÁSZÁR, G. et al. (1990): Terrestrial and shallow-marine Cretaceous clastics. - Cretaceous Research (in press)
- D'ARGENIO, B. and MINDSZENTY, A. (1987): Cretaceous bauxites in the tectonic framework of the Mediterranean. - Rend. Soc. Geol. It., 9: 256-262.
- GÓCZÁN, F. (1964): Stratigraphic palynology of the Hungarian Upper Cretaceous. - Acta Geologica, 8 (1-4): 229-264.
- GÓCZÁN, F. (1973): Obercretazische Kohlenbildung in Ungarn im lichte der Palynologie. - Proc. of the III. International Palyn. Conf. 1971. Moscow. The Palynology of Cenophytic, Publ. Off. "Nauka": 28-35.
- GÓCZÁN, F. and SIEGL-FARKAS, Á. (1990): Palynostratigraphical zonation of Senonian sediments in Hungary. - Review of Paleobotany and Palynology (in press)
- GELLAI, M. és LUDASNÉ, F. (1983): Adatok az Ugodi Mész-kő Formáció és a Jákói Márga Formáció bázisrétegeinek megismeréséhez. - Földtani Közlemény 113 (2): 147-162.
- JUHÁSZ, E. (1988): A Halimbai Bauxit felhalmozódásának története litológiai és üledékföldtani jellegei alapján. - Kandidátusi Tézisek.
- JUHÁSZ, M. (1979): A dunántúli alsó- és középsőkérta palynológiája. - Kandidátusi értekezés.
- KÁROLY, Gy. et al. (1970): Stratigraphic horizons of the footwall and hanging-wall formations of bauxite deposits in Hungary. - Ann. Inst. Geol. Publ. Hung. 54 (3): 95-107.
- MINDSZENTY, A. and D'ARGENIO, B. (1987): Bauxites of the Northern Calcareous Alps and the Transdanubian Central Range: A comparative estimate. - Rend. Soc. Geol. It. 9: 269-276.
- SIEGL-FARKAS, Á. (1983): Palynology of the Senonian Formations at Magyar-pölány. - Őslénytani Viták 29: 59-69.
- SIEGL-FARKAS, Á. (1986): Palynostratigraphy of the Senonian from borehole Bácsalmás-1 (S Great Hungarian Plain). - MÁFI Évi Jel. az 1984. évről: 429-459.

- SIEGL-FARKAS, Á. (1989): Palynostratigraphical boundary between the Santonian-Campanian and the Campanian-Maastrichtian in Hungary. - XIV. Congress CBGA, Sofia: 775-778.
- SZANTNER, F. et al. (1986): Bauxitprognózis. A karsztbauxitok prognózisának tudományos alapjai és gyakorlati magvalósítása, Veszprém.